

Kultúrtörténetek Jung Károly tiszteletére

Nem tudom, a sors iróniájának nevezzem-e, vagy a sors játéka volt velem, amikor 1977-ben a Pedagógiai Főiskolán gyermekirodalomból záróvizsgáztam, és a sok tétel közül Jung Károly gyermekköltészetét húztam ki. Bevallom, nem igazán örültem, mert a fiatal jugoszláviai magyar írók nemzedékéről, azon belül is gyermekköltészetükről nem sokat tudtunk. Az 1975-ben megjelent *Bájosló* című gyermekverskötetében tett vallomását valamennyien fejből megtanultuk, mert ez jelentette az igazi kapaszkodót gyermekverseinek elemzéséhez.

Kérem, engedje meg a kedves Olvasó, hogy ennyi idő távlatából is idézzem vallomását, hiszen későbbi tanulmányköteteiben számomra ez az „ars poetica” mindig visszaköszönt.

„E versek abból a világból hoznak üzenetet, amely számomra immár az emlékek peremére tolódott, de a valóságban korántsem szűnt meg: a falvak és tanyák gyerekei alapélményeiket ma is egy ilyen elemibb, bensőségebb világból kapják.

Persze más közeg is szolgáltatathat alapélményeket egy verseskötet megírásához; mégis úgy érzem, hogy a falvak, tanyák és mezők világa áll legközelebb mindahhoz, ami már a mese, a monda világába vezethet át.

A *Bájosló* olvasóinak a világ derűs oldalát kínálom fel, s szeretném hinni, hogy e verseken keresztül közelebb is kerülünk hozzá valamennyien.” Eddig az idézet – hallanánk a divatos kifejezést, ha tudományos tanácskozáson olvasnánk fel. Később, e rövid ismertetőnek köszönhetően, nagyon megszerettem a *Bájoslót*, majd a Mondavilágunk négy kötetét, melynek terjesztésében – ekkor már tudatosan – én is részt vettem.

Jung Károllyal az ezredforduló legelején találkoztam személyesen először. 2000-ben jelent meg pedagógiai vonatkozású kézikönyvem a néphagyományörzésről, s amikor a Forumba mentem átvenni az ünnepi kötetet,

az irodában ott volt Jung tanár úr is. Én akkor annyira megijedtem, hogy mindent elfelejtettem, amire gondolatban felkészültem. Szembetalálkozni azzal a zseniális tudású emberrel, akitől én csak tanulmányokat olvastam, akinek megjelent tanulmányköteteit mindig számon kérték tőlem a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén, nagyon váratlan volt. Gyorsan nekem szegezett néhány kérdést, de még több tanácsot adott további munkámhoz.

Ma azt vallom és hiszem, van egy sorsszerűség. A Gondviselés oda irányítja az embert, ahol vagy akivel valami célja van. Így jutott most nekem az a kedves feladat, hogy a Kiss Lajos Néprajzi Társaság elnökeként köszöntsem az egyetemese néprajztudomány ismert egyéniségét, a tudóst, az író, Jung Károlyt születésének 70. évfordulóján.

Ebből az alkalomból szükségét éreztem egy nem szokványos beszélgetés lebonyolításának az érintettel. Így született meg az az interjú, amelyet most teljes terjedelmében közreadok. Kérdéseimre Jung tanár úr írásban válaszolt. Ízes, zamatos kifejezésmódját másként nem is adhatnám közre, minthogy idézem őt.

– Az első kérdésem szokványos, de megkerülhetetlen. Mit jelentett az Ön számára a szülői ház? Kialakuló személyiségét miként formálta? Milyen háttérrel indult, milyen neveltetést kapott?

– Kisiparos családban születtem, apám szobafestő és mázolómeister volt, vagyis piktör, ahogy mondták mifelénk, édesanyám szegényparaszti származású háztartásbeli és varrónő volt, a még „parasztosan” járó asszonyok és lányok számára varrta a szoknyákat és blúzokat, valamint az alsóneműt és a kontyot, vagyis fityulát, ahogy nálunk mondták. Én még a romlatlan, ősóktól örökölt magyar nyelvbe születtem bele, ezért ma, öregkoromban, szinte naponta vássa el fületem az a magyar nyelvhasználat, amelyet az itteni magyar sajtóban és rádiónk magyar adásában tapasztalok. S azon is már csak tehetetlenül füstölgök, hogy azoknak nyelvismere-re és -használat, akiknek az lenne a hivatása, hogy ezt a megroggyant nyelvállapotot valamiképpen pallérozzák, azok ugyanúgy harsogják nyelvi bunkóságaikat szóban és írásban, mint a jobb sorsra érdemes kései itteni nemzedékek, akik viszont önbizalomban és főként hüjemanciságból fakadó magabiztosságban nem szenvednek hiányt. Az itteni magyarság lassú, de biztos visszaszorulásának egyik kiváltó oka éppen ez a megroggyant nyelvállapot lesz. Adja Isten, hogy ne legyen igazam. Sajnos azonban megérzéseim általában be szoktak igazolódni. A szülői házban tanultam meg a munka becsületét is: a naplopókat, munkakerülőket és tekergőket nálunk nem vették emberszámba. Biztos nyelvi háttérrel, fegyelemmel és az állandó munka tiszteletével kerültem ki a szülői házból.

– *A család mellett az iskola milyen mértékben volt hatással a kamaszodó fiúra? Ráirányították-e a figyelmét a néprajzra?*

– Természetesen a gombosi magyar tannyelvű általános iskolába jártam, úgynevezett jó tanulóként sok minden érdekelt. Emlékezetem szerint először órás, később csillagász, majd vegyész szerettem volna lenni. A gombosi tanítóktól sohasem hallottam a néprajzról. A faluban kisiskolás koromban még a mindennapi valóság részét képezte a népviselet, amelynek motívumkincse, anyagvilága, szabásformái a kalocsai népviselet nyomait viselték magukon, mint jóval később megtudtam. A falu néptáncgyományát a helyi néptánc csoport tartotta életben még jóval később is. Ügyetlen, kétbalkezes gyerek lévén, jómagam sohasem „népitáncoltam”. Mifelénk a karácsony és a húsvét ünnepnek számított, karácsonykor és húsvét hétfőjén nem mentem iskolába, hiába nézték rossz szemmel ezt a tanítók. Persze nekik a hivatalos ukázhoz kellett tartaniuk magukat, mást nem is tehettek, hisz én még az ötvenes évek elején jártam általános iskolába.

– *Az Újvidéki Egyetem kapuján belépve volt már kapcsolata a néprajzzal?*

– Mivel én a középiskola után az újvidéki Élelmiszeripari-technológiai Karra iratkoztam, csak két éves késéssel felvételiztem a bölcsészkarra, a Magyar Tanszékre. Rájöttem, hogy a magyar nyelv és irodalom jobban érdekel, ezért csapot-papot otthagytam, nem éppen megnyugtató családi viták után, egy évig még raktárosi állásban dolgoztam Zomborban, mielőtt megkezdtem volna tanulmányaimat a Magyar Tanszéken. Ez a világ valóban nekem való volt; diadalittasan lubickoltam az irodalom világában, s nem is eredménytelenül, mert a második évfolyamra már tartományi ösztöndíj kedvezményezettjeként iratkozhattam be, s ez lehetővé tette számomra a normális, ha nem is anyagi javakban lubickoló, mindennapi egyetemista életmódot. Tanulmányaim során népköltészeti tantárgyat is hallgattam, kari szervezésű nyelvjárásgyűjtő utakon is részt vettem, de akkor még az irodalom érdekelt elsősorban. Majd csak egyetemi tanulmányaim befejezése után, amikor a Jó Pajtás gyereklap nyelvi lektoraként dolgoztam, nyílt lehetőség arra, hogy beiratkozhassek a Magyar Tanszéken frissen nyílt harmadik fokozati továbbképzésre. Ennek a kari fokozatnak magyar nyelvű (és magyar tanszéki) megindításában az oroslánrészt Bori Imre akkori irodalomtanárom vállalta, s ő volt az, aki voltaképpen arra sarkallt, hogy ismerve akkor még csak parázsló vonzalmaimat, a magyar néprajz felé fordítsam akkor még igen sokféle kalandozó érdeklődésemet. Ő volt az, aki az itteni magyar néprajzoképzés érdekében az akkori magyar néprajzkutatás legjelesebb szakembereit meghívta előadótanárnak a harmadik fokozati (magiszteriumi) képzés során. Így hallgathattam e két esztendő során Voigt Vilmos, Vargyas Lajos, Dömötör Tekla, Katona Imre

és mások előadásait a magyar néprajz, elsősorban folklór kérdéseiről. Amikor e stúdiók vége felé meg kellett határozni a végzős magiszterjelöltek magiszteri dolgozatának témáját, Bori Imre és Voigt Vilmos mentorom kíséretében kocsiba ültünk és elvitorláztunk Gombosra, terepszemlére. Ott elbeszélgetve édesanyámmal és a szomszéd Zsuzsa és Panna nénivel, a két tanár úgy találta, hogy ebben a faluban még csaknem érintetlen az a néphagyomány, amelynek feltárása alapján megírható egy áttekintés a falu emberi élettel kapcsolatos népszokásairól. Tehát adva volt a téma, csak megfelelő adatközlőket kellett találni, tudni kellett kérdezni, majd a halottakat magnószalagról lejegyezve fel kellett dolgozni és megírni a dolgozatot. Mivel akkor még nem volt olyan mű a magyar néprajzkutatásban, amelyet mentorom mintául a figyelmembe ajánlhatott volna, fel kellett találnom magamat. Felhajtottam azokat a tanulmányokat és könyvfejezeteket, amelyek a születéssel, csecsemőkorral, a legény- és nagylánykorral, a házassággal, a lakodalommal, az öregkorral, a halállal és temetéssel, valamint a temetővel foglalkoznak. Felkerestem a falu legöregebb asszonyait és férfijait, elbeszélgettem velük, és a lejegyzett nyilatkozatok alapján megírtam a magisztériumi munkát, amely később könyv alakban is megjelent, és hosszú ideig mintának számított a magyar népszokáskutatásban. Később ledoktoráltam ugyancsak folklórtémából: Gombos népi hiedelemvilágát írtam meg a faluban gyűjtött hiedelemmondák alapján. Ez is megjelent könyv alakban, s annak is kedvező visszhangja volt a magyar néprajzi közvéleményben.

– Hogyan összegezné életútját? Nem pontról pontra, mikor, hol mennyi időt töltött, hanem melyek voltak a nagy fordulók az életében, mikor kötelezte el magát a komparatív néprajzkutatás mellett?

– Immáron hetvenévesen elmondhatom, hogy az utóbbi negyven év során azzal foglalkoztam, ami igazán érdekelt, vagyis a magyar néprajztudománnyal, ezen belül is szinte kizárólag folklórral. Ennek a tevékenységnek során kéttucatnyit meghaladó számú könyvben adtam ki monográfiáimat, tanulmányköteteimet, tanulmány- és népmonda-válogatásaimat, levéltári vizsgálódásaim során meglelt magyar és délszláv népköltési alkotásokat stb. Munkám során végigolvastam a délszláv folklorisztika 19. és 20. századi kiadványait is, s ezekből a művekből rengeteg ötletet és adatot bányásztam elő, amiről addig a magyar néprajzkutatás nem tudott, sőt, nem is hallott, s ezeket a vonatkozásokat is igyekeztem megírni és publikálni. A délszláv folklór szakirodalmát is olvasgatva sok mindenről értesülni lehetett, a magyar folklór számos területének párhuzamaira vagy variánsaira rá lehetett bukkanni; a témák szinte kínálták magukat. Sohasem szenvedtem témahiányban: mai napig is van számos olyan témám, amelynek megírására nem

került még sor. Az összehasonlító folklórkutatás kijózanító tevékenység, rádöbben a folkloristát arra, hogy délibábos elméletek gyártására kár időt pazarolni, hogy a magyar folklór sokkal nagyobb mértékben ágyazódott bele az európai folklór egészébe, mint hittük volna. S a szomszéd népi folklóradatok ismerete nélkül szinte lehetetlen bármilyen magyar folklórtémáról komparatív szempontból véleményt formálni. Persze igazán jó komparatistának lenni csak enciklopédikus ismeretek, a világfolklór ismerete, valamint legalább az alapvető élő és holt nyelvek ismeretében lehetne. Ehhez azonban nem itt kellett volna születni, s nem ilyen mélyről kellett volna elindulni. Ehhez képest még nem is jártam rosszul: szegényparaszti magyar őseim, valamint vasutas és rongyszőnyegszövő sváb őseim indítottak el azon az úton, ahol végül is egyetemi tanári rangban, háromszoros Híd-díjasként vonultam nyugállományba. Ahogy némi öngúnyal szoktam mondani: ezen a szemétdombon, ahol mi élni vagyunk kénytelenek, ennél többet csak ritka, kopasz nyakú kendermagos kakasoknak sikerült kikapirgálniuk.

– Néhány szót a tudományos közéleti szereplésről. Vállalt-e a múltban bármilyen közéleti szereplést az íráson és tanításon kívül? Itt most olyasmire gondolkodok, mint táborokban való részvétel, előadások a nem egyetemista hallgatókon kívül?

– Közéleti szereplőként sohasem tündököltem. Sohasem voltam egyetlen pártnak sem a tagja, akkor sem, amikor ezt kínálták, s ebből akkor nyilván sok előnyöm származhatott volna. Én mindig örültem, ha hagytak dolgozni, erre ment rá egész életem és egészségem is. Csak a doktori és előtte a magiszteri tudományos fokozatom megszerzésére életem tíz esztendeje ment rá. Néhány tudományos társaság tiszteleti tagjává választott, remélem, tudományos munkáim alapján. Sok szakmai tanácskozáson vettem részt, ha erre meghívtak vagy felkértek. Ma már ritkán mozdulok ki, örülök, ha még írhatok. Sok, még el nem készült dolgozat várna arra, hogy nekiveselkedjek és végre megfogalmazzam őket.

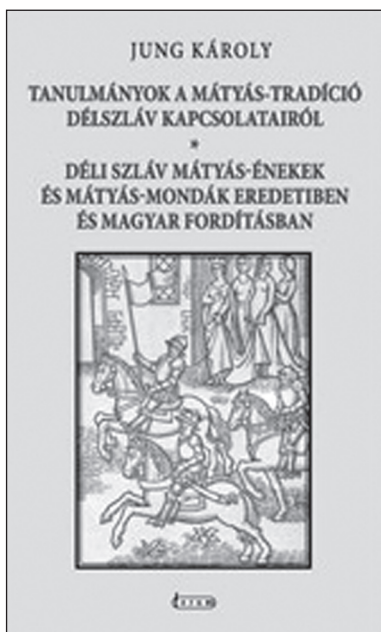
– Végezetül a jövőt illetően szeretnék kérdezni. Jelenleg min dolgozik, milyen írástervei vannak?

– Az ember telhetetlen: de mint köztudott, sokat akar a szarka, de nem bírja a farka. Régebben, ha napi ötflekknyi szöveget sikerült első fogalmazás formájában gépbe kalapálnom, nem voltam elégedetlen. Ma már ez általában nem sikerül: ha egész nap az írógép mellett rohasztom magam, ennél csak kevesebb sikerül. De azért csak kijön belőle valami: épp a napokban fejeztem be egy csaknem kétívnyi tanulmányt a Karthágó-típusú földszerzési mondákról, amelyben sok, eddig ismeretlen adatot és tényrt sikerült a szakma elé tárnom. Kedvenc témám a rituális nevetés a folklór-

ban. Erről már többször írtam, de az adatok újra meg újra felbukkannak, s azokat is a kutatás elé kell tární. Ezért érdemes állandóan olvasgatni az apokrif bibliai iratokat és egyéb forrásokat is. Sokszor mondogatom magamban az elaggott kakadukra jellemző szöveget: ha az embernek több élete is lenne, akkor sem lenne képes rá, hogy mindent elolvasson, amit el kellene olvasni, és megírni mindazt, amit meg kellene írni. Remélni kell azonban, hogy majd megírja más, bár ez is olyan – hogy a másik kedvenc proverbiumomat idézzem – mint a kutya vacsorája lámpafűjás után: bizonytalan.

Az egyetemes magyar néprajztudomány, de különösen a vajdasági nagyon sokat köszönhet Jung Károlynak. Ő az egyetlen, aki a hagyományos komparatív módszerekkel és tudományos szempontrendszeret követve építkezett. E tekintetben szinte Jung Károly az egyetlen vajdasági folkloristánk. Nélküle nem bontakozott volna ki a mára már igen gazdag délszláv és magyar folklórszövegek egybevetése. Többször hangsúlyozta, a szerb nyelv ismerete nélkülözhetetlen a párhuzamok feldolgozásánál.

Jung Károly gazdag életműve előtt tisztelgünk a *Híd* e tematikus számával. Kívánunk neki erőt, jó egészséget a folytatáshoz!

(2008)